

A *Mindenség evangéliumában* koncentráltan, ám sokszor félkomolyan jelenik meg a kötetegészt átszövő – fentebb már említett – Istenhez való viszony. Az itt közreadott versekben ábrázolt Teremtő, ennek megfelelően, nem szigorú és büntető Úr, sokkal inkább emberi, szerethető Atya. A *Szolidaritás az Úrral* című írásban a szerző szomorúságát fejezi ki, hogy a hitetlenek a templom lomtárába üzték a legfőbb lényt, az *Ádám: itt vagyok* bújócskát ajánl, a *Messiások* a nevetés, a *Szavait kereső ima* a nyelv isteni voltát hangsúlyozza, a *Nagycsütörtök* a szent nap történéseit rögzíti naplószerűen, míg a *Keresztelő* a Golgotán a gabonatermés elősegítésére messiások elvetését javasolja.

Úgy véljük, a különböző művészeti műhelyekben, szerkesztőségekben ehhez a játékos vetéshez hasonlóan kell elhinteni a tehetséges fiatalokban az irodalmi alkotómunkára, közegteremtésre elhivatottság magjait. Kaj Ádám első könyve azt igazolja, hogy esetében a mag termékeny talajra hullott, minden lehetőség adott rá, hogy mielőbb szárba szökkenjen, e kis, karcsú kötet pedig – Péntek Imre fülszövegbeli szavait idézve – „egy ígéretes pálya nyitánya” legyen.

Szemes Péter

Perbeszéd az értékörzés mellett

Ködöböcz Gábor:
Megtartó párbeszéd,
Felsőmagyarország
Kiadó, Miskolc, 2009.

Csupa „korszerűtlen” dolgot művel legújabb könyvében Ködöböcz Gábor – legalábbis a jelenkori divatos áramlatok szerint. Már a cím is jelzésértékű: mai egymás mellett elbeszélő világunkban olyan diskurzusra hívja az olvasót, amelynek célja az érték kutatás, értékelmutatás, értékmentés. Vagyis a megtalálás és a megtartás. Szerencsére a szerzőt nem befolyásolják a divat-hóbortok, mércéjéből jöttányit sem enged, és jó érzékkel irányítja figyelmünket az időtálló teljesítményekre, a némelyek által már gyakran avíttnak, korszerűtlennek kikiáltott alkotók és alkotások valódi értékeire.

Az első fejezet nagy lélegzetű tanulmányai a célba vett alkotók életművének egy-egy részlemére fókuszálnak. Ráadásul – két kivétellel – ezek az alkotók már lezárt életművet hagytak maguk mögött, és hatalmas méretű szakirodalma van mindegyiküknek. Merész vállalkozás tehát „hozzájuk nyúlni”. Ködöböcz Gábor azonban fölismerte, hogy Ady, Juhász Gyula, József Attila és Nagy László megidézése egy-egy motívum kapcsán új kapaszkodót jelenthet az érintett szerzők életművének mélyebb megismeréséhez. E tanulmányok azért is fontosak, mert a magát modernnek nevező jelenkori irodalomtörténet bizony olykor félrekeze-li, félremagyarázza a fent említett klasszikusokat (is). Pedig – Nagy Lászlót idézve – „A költői vakmerőségnek nincs köze máig sem a divathoz...”

A megítélésbeli különbség legszembetűnőbben egyébként talán éppen Nagy László esetében jelentkezik, akit Ködöböcz rendkívül érzékletesen a hatvanas-hetvenes évek „költő-Hamlet”-jeként aposztrofál, s aki „...értéktudatát, egész esztétikai magatartását a közösségi-nemzeti horizont és az emberi létezés minőségéért vállalt írástudói felelősség”-nek rendelte alá, miközben maga is szembesülni kényszerült a föl-vállalt eszmény és a valóság tragikus hasadásával. A kortárs irodalomtörténet és kritika megközelítésének azon tévedésével szemben, amely avíttnak és patetikusnak ítéli a Nagy László-i kísérletet, s amely a pátoszt az üres emelkedettséggel azonosítja, és vele szemben az iróniát tekinti az egyetlen lehetséges válasznak, Ködöböcz arra helyezi a hangsúlyt, hogy tisztázza: „...az irónia a világ értéknélküliségéről szól, a pátosz pedig az értékek valóságnélküliségéről beszél. Az ironikus az értékhányos valóságra figyelmeztet, míg a pátosszal fogalmazó a valósághiányos értékekre hívja föl a figyelmet.”

Hasonlóan izgalmas témát vet föl az a tanulmány is, amely a József Attila-kutatás disszonanciáit érintve a „szabadság és rend motívumát” teszi vizsgálatá tárgyává a költő életművében.

Külön tanulmány foglalkozik az időközben elhunyt Utassy Józseffel, aki 13-szori jelölés után végre Kossuth-díjat kapott, s aki Nagy Gáspárhoz hasonló szókimondásával vetett szelet annak idején, amikor köz-zétette a *Zug Március* című versét. A fejezet záró tanulmányai két erdélyi kötődésű alkotót, Kányádi Sándort és Csenger Leventét mutatják be. Az utóbbi szerző azért is fontos, mert egy rendkívül tehetséges fiatal íróról van szó, akiről Ködöböcz Gábor kijelenti: „Tar Sándor után végre megint van egy vérbeli novellista”.

A Kányádiról szóló írás azért is érdekes, mert a szerző korábban egy egész tanulmánykötettel (*Hagyomány és hitújítás Kányádi Sándor költészetében*) tisztelgett a kiváló erdélyi költő életműve előtt, másrészt mert Kányádi azon alkotók közé tartozik, akiknek a művészetében a tradíció és a modernség, a hagyomány és a megújulás egyként van jelen. Népszerűségének (a *Valaki jár a fák hegyén* című kötete 40 ezer példányban kelt el) és a mások tekintetében oly megosztott kortárs kritika egybehangzó elismerésének is ez lehet a magyarázata. „A költő rendkívül tudatosan keresi a megfelelő nyelvi formai megoldásokat [...]. Miközben a tárgynyelvet metanyelvvé változtatja, aközben a Kányádi-versek szövegalanya kommunikációképesség és korszerűség követelményeit egyaránt teljesíti” – állapítja meg Ködöböcz.

A második fejezet recenziókat, kritikákat tartalmaz olyan alkotók műveiről, akik az irodalomkritikus-irodalomtörténész szerző számára nyilvánvalóan fontosak. Ekként az ismertetésre kiválasztott művek (és szerzők) egyértelműen eligazítják az olvasót Ködöböcz Gábor ízlésvilága felől. Örömmel tapasztaltam, hogy egyebek mellett Görömbei András Csoóri-monográfiáját, Bertha Zoltán és Szakolczay Lajos erdélyi irodalomról szóló munkáit, két miskolci költő: Serfőző Simon és Fecske Csaba köteteit, Léka Géza regényét veszi górcső alá.

Görömbei András Csoóri-monográfiájáról szólva a könyv egyik legfőbb erényének azt tekinti, hogy annak lapjain nem csupán egy művészi-emberi portré teljeseedik ki, hanem „a befogadó is megszólítottá, kikérdezté válik”. Ugyanakkor megerősítést nyer az „értéktudatos cselekvés pótolhatatlansága” és a „tisztának a tisztát őrizzük meg” Nagy László-i testamentuma. A monográfia legfontosabb tanulságaként pedig arra a következtetésre jut, hogy Csoóri életműve a sokféle szerepvállalás és műfajilag is rendkívül változatos kifejezőmód ellenére is hallatlanul koherens, egylényegű, és a teljességet célozza meg.

Látható és érezhető rokonszenvvel figyelni a szerző a pályatárs Bertha Zoltán és Szakolczay Lajos erdélyi kultúrmisszióját, akik Ködöböczhez hasonlóan rendkívül sokat tettek azért, hogy a határon túli magyar irodalom a hazai érdeklődés homlokterébe kerüljön.

A könyv utolsó része is bőven tartogat szellemi izgalmat. Az itt olvasható beszélgetések (Tözsér Árpáddal, Csiki Lászlóval, Serfőző Simonnal, Szakolczay Lajossal, Ferenczes Istvánnal, Konczek Józseffel és Nagy Gáspárral) mintegy lezárásai a korábban felvetett kérdéseknek, fejtegetett gondolat-soroknak. Nyilván nem véletlen, hogy a korábbi írá-

sokból megismert alkotók közül hárman is „visszaköszönnek” ebben a fejezetben. Ködöböcz Gábor nemcsak szóra bírja beszélgetőtársait, hanem valóban fontos gondolatok nyomába ered. A – hol komoly-fájdalmas, hol ízes-magyaros, hol anekdotázós-derűs – beszélgetések megerősítik Nagy Gáspár Wittgenstein-parafrázisének érvényességét: „Amiről általában nem lehet beszélni, nagyon konkrétan csak arról érdemes”.

Az itt közölt írások – egy kivétellel – a Magyar Napló népszerű „Nyitott műhely” sorozatában láttak napvilágot. A beszélgetésekből pedig nem csupán egy-egy írói portré bontakozik ki, hanem egy olyan erőter, egy olyan aura, ami csak a legnagyobbak sajátja.

Hála Ködöböcz igényességének, felkészültségének, és olykor szelíden provokatív, de mindig a lényegre kutató kérdéseinek, rendkívüli szellemi izgalmat jelentenek ezek a beszélgetések, amelyek egyúttal a hétköznapi olvasó természetes kíváncsiságát, a sztorikra való fogékonyságát is kielégítik. Különös érdekességeket tartalmaznak a rendszerváltás előtti korszakra vonatkozó visszatekintések. „Nem voltam bátor, csak nem mertem félni” – értékelte Nagy Gáspár a saját költői bátorságát a nyolcvanas években írt „botrányversei” kapcsán. Erre szinte rímelt Farkas Árpád verse: „költő nem voltam, én csupán féltem... / énekeltem csak félelemből a rettenet ellen”, s aki elmesélte a ma már tragikomikusnak ható történetet; hogyan metszette ki a cenzúra a „féltem” szó f-jét, s lett a nyomtatott szövegben helyette „éltem”.

Izgalmas kérdés a költővé válás folyamata is. Nagy Gáspár szerint nem kell különleges titkokat keresni. „Megtörténtek velem a versek” – mondja. Ferenczes István a költői szerepről szólva megemlíti: „Magamat sem tudtam, hát hogyan tudnék én bárkit, világot megváltani.” Annak az álláspontjának is hangot ad, miszerint „metafora nélkül nincs igaz költészet”.

A kötetbe válogatott darabok az elmúlt 6-7 év termései. Üzenetei azonban ma is érvényesek, mert nemcsak feleselnek a ma divatos kánon képviselőinek a nemzeti és közösségi tradíciókhoz kötődő szerzőket, alkotásokat korszerűtlennek minősítő téziseivel, hanem olyan – esztétikai szempontból vitathatatlan – értékeket mutatnak fel, amelyek bizonyítják (mint azt Bereti Gábor e könyvről szóló írásában kifejti), hogy „a világ-irodalomban a nemzeti nem elvész, hanem a korszerűség részévé válik”. Ezért vélem úgy, hogy Ködöböcz Gábor munkája nem csupán egy – néhol jelképes, más-hol valóságos – párbeszédbe vonja be az olvasót, hanem egyúttal *perbeszéd is* az értékörzés mellett.

Oláh András